(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

दिलीप सिंग

विरुद्ध

पंजाब राज्य.

(पी. बी. गजेंद्रगडकर, के. एन. वांचू, एम. हिदायतुल्ला,
के. सी. दास गुप्ता आणि न्या. जे. सी. शाह,)

राज्य सेवा -अधिकारी, अनिवार्य निवृत्ती -सेवेतून बडतर्फ किंवा काढून टाकण्यासारखे असल्यास- चाचणी-पटियाला राज्य विनियम, १९३१, नियम २७८ -भारतीय संविधान, अनुच्छेद ३११(२) _

(पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ) (PEPSU) च्या राजप्रमुखांनी १८ ऑगस्ट १९५० रोजी दिलेल्या आदेशाद्वारे अपीलकर्त्याला अनिवार्यपणे सेवेतून निवृत्त केले होते, जो खालीलप्रमाणे होताः

"१८ ऑगस्ट १९५० पासून प्रशासकीय कारणास्तव (पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ) (PEPSU)..चे पोलीस महानिरीक्षक सरदार दलीप सिंग (रजेवर) यांना महामहिम राजप्रमुख सेवेतून निवृत्त करीत आहेत .''

त्याच्यावर कोणतेही आरोप निश्चित करण्यात आलेले नव्हते आणि त्याच्या आग्रहावरून त्याला काही आरोप कळवण्यात आले. पटियाला राज्य विनियम, १९३१ चा नियम २७८ , जो त्यावेळी अंमलात असलेला होता, त्यात खालीलप्रमाणे तरतूद करण्यात आली होतीः—

"२७८. निवृत्तिवेतन घेऊ इच्छिणाऱ्या व्यक्तीला निवृत्तिवेतनाच्या सर्व वर्गांसाठी त्याला कोणतेही निवृत्तिवेतन देण्यापूर्वी त्याचा अर्ज सादर करणे आवश्यक आहे.

राजकीय किंवा इतर कारणांमुळे निवृत्तिवेतनावर आपल्या कोणत्याही कर्मचाऱ्याला निवृत्त करण्याचा अधिकार राज्य राखून ठेवते."अपीलकर्त्याची अनिवार्य निवृत्ती म्हणजे भारतीय संविधान, अनुच्छेद ३११ (२) च्या अर्थांतर्गत सेवेतून काढून टाकणे किंवा बरखास्त करणे हा निर्णय घेण्याबाबतचा प्रश्न या अपीलात होता. संपरीक्षा न्यायालयाने अपीलकर्त्याच्या बाजूने निर्णय दिला आणि त्याच्या विरोधात उच्च न्यायालयाने असा निर्णय दिला की,

अनिवार्य सेवानिवृत्तीचा आदेश सेवेतून काढून टाकणे किंवा बडतर्फ करणे असे आहे की नाही हे ठरवण्यासाठी या न्यायालयाने घालून दिलेल्या दोन चाचण्या म्हणजे (१) शिक्षेच्या स्वरूपात असो, अधिकाऱ्याविरुद्ध आरोप किंवा दोषारोपाच्या स्वरूपात, अधिकाराच्या वापराचा आधार बनवला गेला काय? आणि २) बडतर्फ किंवा काढून टाकण्याच्या प्रकरणात आधीपासून मिळालेल्या कोणत्याही लाभापासून अधिकारी वंचित होता काय?

श्यामल वि. उत्तर प्रदेश राज्य, [१९५५] १ एस. सी. आर. २६ आणि मुंबई राज्य. सुभगचंद दोशी, [१९५८] एस. सी. आर. ५७१, संदर्भित.

अशा प्रकारे न्यायनिवाडा करून, अपीलकर्त्याविरुद्ध दिलेला आदेश घटनेच्या अनुच्छेद ३११ (२) च्या अर्थानुसार सेवेतून बडतर्फ करणे किंवा काढून टाकणे असे असू शकत नाही.

हा आदेश कोणत्याही गैरवर्तनाच्या किंवा अकार्यक्षमतेच्या आरोपावरून काढण्यात आला होता असे सांगण्यात आले नाही आणि नियम २७८ अन्वये आदेश पारित करताना अशा कोणत्याही बाबींचा शासनाला भार असावा या वस्तुस्थितीमुळे अधिकाऱ्याविरुद्ध कोणताही

आरोप किंवा दोषारोप लावण्यात आला नाही आणि मिळालेला कोणताही लाभ गमावण्याचा प्रश्नच उद्भवू शकत नाही कारण नियमातच निवृत्तीवेतनावर सेवानिवृत्तीसाठी तरतूद करण्यात आली होती आणि प्रत्यक्षात अधिकाऱ्याला पूर्ण निवृत्तिवेतन देण्यात आले होते.

नियमाने सक्तीच्या सेवानिवृत्तीसाठी कोणतेही वय निश्चित केलेले नसल्यामुळे, त्याअंतर्गत पारित केलेल्या सक्तीच्या निवृत्तीचा आदेश हा घटनेच्या अनुच्छेद ३११(२) च्या अर्थानुसार विसंगत किंवा काढून टाकलेला मानला जाणे आवश्यक आहे असे म्हणणे योग्य ठरणार नाही.

मुंबई राज्य वि. सुभगचंद दोशी, [१९५८] एस. सी. आर. ५७१ , मध्ये स्पष्ट केले आहे.

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र : : दिवाणी अपील क्र. २३५/१९५८

पटियालाच्या अतिरिक्त जिल्हा न्यायाधीशांच्या २१ नोव्हेंबर १९५३ च्या न्यायनिर्णय आणि हुकुमा द्वारे नियमित प्रथम अपील क्रमांक ११/१९५४ मधील पूर्वीचे पी. ई. पी. एस. यू. उच्चन्यायालयाच्या १८ ऑगस्ट १९५६ च्या निकाल आणि हुकुमाविरुद्ध अपील उद्भवले .

अपीलकर्त्या करिता गोपाल सिंग आणि के. आर. कृष्णास्वामी

प्रतिवादी करीत एन. एस. बिंद्रा आणि डी. गुप्ता.

२८ जुलै १९६० न्यायालयाचा निर्णय न्यायमूर्ती दास गुप्ता यांनी दिला. अपीलकर्ता दलीप सिंग यांनी १९१६ मध्ये पटियाला राज्याच्या सेवेत प्रवेश केला आणि जून १९४६ मध्ये ते राज्याच्या पोलीस महानिरीक्षक पदावर पोहोचले.

दास गुप्ता(पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ) (PEPSU).. च्या निर्मितीनंतर त्यास नव्याने स्थापन झालेल्या राज्याच्या पोलीस सेवेत सामावून घेण्यात आले आणि त्याची पोलीस महानिरीक्षक

म्हणून नियुक्ती करण्यात आली. ते पदावर असताना १८ ऑक्टोबर १९४९ ते १७ ऑगस्ट १९५० पर्यंत रजेवर गेले.१८ ऑगस्ट १९५० रोजी राज्याच्या राजप्रमुखांनी या शब्दात एक आदेश दिलाः

"महामहीम राजप्रमुख, सरदार दलीप सिंग, पोलीस महानिरीक्षक, (पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ) (PEPSU).. (रजेवर), यांना प्रशासकीय कारणांमुळे १८ ऑगस्ट १९५० पासून सेवेतून निवृत्त करीत आहेत. या आदेशाची प्रत अपीलकर्त्याकडे पाठवण्यात आली होती.

त्यानंतर १९ ऑगस्ट १९५० रोजी, अपीलकर्त्याने राज्याच्या मुख्य सचिवांना पत्र लिहून सांगितले की त्याच्या निवृत्तीनंतर त्याचे सुमारे ५०, ००० रु. चे मोठे नुकसान होईल, जे त्याने या कालावधीत पगार आणि भत्ते इत्यादी म्हणून कमावले असते आणि त्याच्या निवृत्तिवेतनावरही परिणाम होत होता आणि सरकारचा हा निर्णय त्यास सेवेतून काढून टाकण्यासारखा आहे.त्यांना हटवण्याचा निर्णय घेण्यास सरकारला प्रवृत्त करणारी कारणे सरकारने त्यांना कळवावी, अशी विनंती त्यांनी केली.अखेरीस ३० मार्च १९५१ रोजी सरकारने त्यांच्यावरील आरोपांचा उल्लेख केला, ज्याच्या आधारे सरकारने प्रशासकीय कारणास्तव त्यांना निवृत्त करण्याचा निर्णय घेतला होता.

दिवाणी प्रक्रिया संहितेच्या कलम ८० अन्वये नोटीस बजावल्यानंतर अपीलकर्त्याने जिल्हा न्यायाधीश, पटियाला यांच्या न्यायालयात (पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ) (PEPSU).. च्या विरोधात दावा दाखल केला की १६ ऑगस्ट १९५० आणि १८ ऑगस्ट १९५० चे आदेश, ज्याद्वारे " वादीला पोलीस महानिरीक्षक, पेप्सू या पदावरून काढून टाकण्यात आले आहे, ते असंवैधानिक, बेकायदेशीर, निरर्थक, अवैध आणि निष्क्रिय आहेत आणि वादी अजूनही पोलीस महानिरीक्षक म्हणून प्रतिवादीच्या सेवेत आहे आणि १८ ऑगस्ट १९५० पासूनच्या त्याच्या वेतन आणि भत्त्यांच्या थकबाकीसाठी ते पात्र आहे आणि सेवानिवृत्तीच्या वयात त्याच्या निवृत्तीपर्यंत त्याचे वेतन आणि भत्ते

सुरू ठेवण्यास ; आणि २६,६९९-१३.० रुपये वसुलीसाठीचा हुकुमनामा व या दाव्याचा संपूर्ण खर्च आणि भविष्यातील व्याज यासाठी देखील ते पात्र आहे.''

दावा ज्या मुख्य याचिकेवर आधारित होता तो असा होता की १८ ऑगस्ट १९५० च्या आदेशानुसार, राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ३११ (२) आणि त्या अनुच्छेदातील तरतुदींचे पालन न केल्यामुळे त्यांना सेवेतून काढून टाकण्यात आले. त्याची सेवा संपुष्टात आणणे कायद्याने निरर्थक आणि निष्क्रिय होते.प्रतिवादी राज्याने असा युक्तिवाद केला की वादी सेवेतून निवृत्त झाला होता आणि त्याला सेवेतून काढून टाकण्यात आले नव्हते आणि त्यामुळे , राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ३११ चा उपयोग नव्हता. या प्रश्नावर संपरीक्षा कोर्ट या निष्कर्षावर पोहोचले की वादीला सक्तीने निवृत्त करण्याचा आदेश हा राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ३११ च्या अर्थांतर्गत त्याला काढून टाकण्यासारखे आहे आणि त्या अनुच्छेदाची आवश्यकता त्याच्याशी सुसंगत नसल्यामुळे असे म्हटले गेले की त्या आदेशाद्वारे लागू केलेली सेवा समाप्ती कायद्याने शून्य आहे.त्यानुसार न्यायालयाने वादीच्या बाजूने निकाल देत असे घोषित केले की १८ ऑगस्ट १९५० रोजीचे सरकारचे आदेश, ज्यामध्ये वादीला पोलीस महानिरीक्षक, (पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ) (PEPSU) पदावरून हटवले गेले होते, ते असंवैधानिक, बेकायदेशीर, अवैध आणि अधिकारबाह्य आणि निष्क्रिय आहेत आणि वादी अजूनही महानिरीक्षक पोलिस निरीक्षक म्हणून प्रतिवादीच्या सेवेत आहे आणि त्याला १८ ऑगस्ट १९५० पासून त्याच्या पगाराची आणि भत्त्यांची थकबाकी २६,६९९-१३.० रुपये मिळण्याचा हक्क आहे आणि निवृत्तीपर्यंत त्याचे वेतन आणि भत्ता कायम मिळण्याचा देखील अधिकार आहे.

शासनाने केलेल्या याचिकेवर (पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ)(PEPSU).. उच्च न्यायालयाने संपरीक्षा कोर्टाशी असहमती दर्शवत असे म्हटले की अनिवार्य निवृत्तीचा आदेश हा

राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ३११ अर्थानुसार सेवेतून काढून टाकण्यासाठी नाही आणि त्यानुसार अपील मान्य केले आणि वादीचा दावा फेटाळला.

आमच्यासमोर वादीचा मुख्य युक्तिवाद असा होता की निवृत्तीचा आदेश राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ३११ च्या अर्थानुसार त्याला सेवेतून काढून टाकण्यासाठी होता ..विद्वान वकिलाला असा युक्तिवादही करायचा होता की पटियाला राज्य विनियमांचा नियम २७८, ज्या अंतर्गत सरकारने सक्तीची सेवानिवृत्तीचा आदेश दिला होता, तो आता लागू होत नाही.असे दिसते की पटियाला राज्य नियम जे त्या राज्याच्या सेवांच्या सदस्यांचे (पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ)(PEPSU).. राज्य सेवांमध्ये विलीनीकरण झाल्यानंतर त्यांचे नियमनांमध्ये वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आली. सुधारित नियमांमध्ये नियम २७८ सारखे कोणतेही नियम नाहीत, असे विद्वान वकिलाने सुचवले होते.पटियाला राज्य विनियमांमधील नियम २७८ खालील शब्दात होताः —

"२७८. निवृत्तिवेतन घेऊ इच्छिणाऱ्या व्यक्तीला निवृत्तिवेतनाच्या सर्व वर्गांसाठी त्याला कोणतेही निवृत्तिवेतन देण्यापूर्वी त्याचा अर्ज सादर करणे आवश्यक आहे.

राजकीय किंवा इतर कारणांमुळे निवृत्तिवेतनावर आपल्या कोणत्याही कर्मचाऱ्याला निवृत्त करण्याचा अधिकार राज्य राखून ठेवते.

विद्वान वकिलांनी आम्हाला हे पटवून द्यायचे होते की, राज्याच्या कोणत्याही कर्मचाऱ्याला राजकीय किंवा इतर कारणांमुळे निवृत्तीवेतनावर निवृत्त करण्याचा अधिकार स्वतःकडे राखून ठेवणारा नियम नवीन नियमांमध्ये उपस्थित नव्हता, तथापि, १८ ऑगस्ट १९५० पूर्वी नियम २७८ मध्ये कोणतीही सुधारणा करण्यात आली होती, हे आम्हाला दाखवू शकला नाही. असे दिसते की प्रवास भत्त्याचे सुधारित नियम १९४६ मध्ये नवीन नियम खंड दोन म्हणून प्रकाशित झाले होते;

आणि वेतन आणि भत्त्यांशी संबंधित नियम १९४७ मध्ये खंड एक म्हणून प्रकाशित केले गेले. त्यानंतर १९५२ मध्ये आम्हाला आढळले की वेतन आणि सुट्टीच्या नियमांसंबंधी (पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ) (PEPSU)सेवा नियमांचा पहिला खंड प्रकाशित करण्यात आला होता. त्याच वर्षी पेप्सू राज्याचा तिसरा खंड निवृत्तीवेतनाशी संबंधित असलेले नियम 1960 मध्ये प्रकाशित करण्यात आले. या खंडाच्या प्रस्तावनेत आपल्याला हे विधान आढळतेः-

" पगार, भत्ते, सुट्टी, निवृत्तिवेतन आणि प्रवास भत्ता यांच्याशी संबंधित पतियाळा राज्य नियमांची सुधारित आवृत्ती १९३१ साली प्रकाशित करण्यात आली. राज्याचापंजाबत्यानंतर प्रवास भत्ता नियमांमध्ये सुधारणा करण्यात आली आणि 1946 मध्ये पटियाला सेवा नियम, खंड दोन म्हणून जारी करण्यात आले. त्याचप्रमाणे वेतन, भत्ते आणि रजा नियम सुधारित आवृत्ती (१९३१) काढून १९४७ मध्ये पटियाला सेवा नियम, खंड १ म्हणून छापले गेले. .निवृत्ती वेतनाशी संबंधित इतर नियम सुधारित आवृत्तीत (1931) कायम राहिले आणि सुधारित स्लिप जारी करून अद्ययावत केले. पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघराज्याची २०-८-४८ ला स्थापना झाल्यावर, हे नियम २००५ च्या अध्यादेश क्रमांक १ द्वारे संघराज्याच्या संपूर्ण प्रदेशांना लागू करण्यात आले होते.अधिकृत वापरासाठी उपलब्ध असलेल्या या प्रकाशनाच्या प्रतींची संख्या संपली होती आणि संदर्भासाठी उपलब्ध नसल्यामुळे सरकारी कार्यालयांमध्ये मोठ्या अडचणी आल्या आहेत.त्यामुळे हे प्रकाशन सर्व कार्यालयांमध्ये उपलब्ध करून देण्यासाठी त्यात सुधारणा करणे आणि त्याचे पुनर्मुद्रण करणे आवश्यक असल्याचे आढळून आले.

यावरून हे स्पष्ट होते की (पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ) (PEPSU) सेवा नियमांच्या खंड ३ च्या १९५२ मधील प्रकाशनापर्यंत प्रकाशनापर्यंत पटियाला राज्य नियमनाच्या १९३१

आवृत्तीमध्ये दिसणारे निवृत्तिवेतन नियम (पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ) (PEPSU)ला लागू होते. त्यामुळे १८ ऑगस्ट १९५० रोजी, नियम २७८ पूर्णपणे लागू राहिला आणि तो (पटियाला आणि पूर्व पंजाब राज्य संघ) (PEPSU) ला लागू होता असे मानणे योग्य आहे. हे नमूद करणे चित्तवेधक आहे की १९५२ च्या या आवृत्तीतही सरकारने आपल्या कोणत्याही कर्मचाऱ्याला राजकीय किंवा इतर कारणांमुळे निवृत्तिवेतनावर निवृत्त करण्याच्या अधिकार कायम राखून ठेवले आहे (पाचवे प्रकरण , नियम (१०). त्यामुळे १८ ऑगस्ट १९५० रोजी अपीलकर्त्याच्या खटल्याला नियम २७८ लागू होत नव्हता, असा विद्वान वकिलांचा युक्तिवाद पूर्णपणे निराधार आहे.

हे आम्हाला या प्रकरणातील मुख्य वादाकडे घेऊन जाते म्हणजे, पटियाला राज्य विनियमांच्या नियम २७८ अंतर्गत अपीलकर्त्याची सक्तीची सेवानिवृत्ती ही राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ३११ च्या अर्थानुसार सेवेतून काढून टाकणे होती. सेवा नियमांनुसार अनिवार्य सेवानिवृत्तीद्वारे सेवेची समाप्ती करणे म्हणजे सेवेतून काढून टाकणे आहे का या प्रश्नावर या न्यायालयाने श्यामलाल वि. उत्तर प्रदेश राज्य आणि भारत संघराज्य [१] [१९५५] । एस.सी.आर. २६ आणि पुन्हा अलीकडे मुंबई राज्य वि. सुभगचंद दोशी [२] [१९५८] एस.सी.आर.५७१ मध्ये विचारात घेतला होता. न्यायालयाने श्याम लालच्या खटल्यात ([१]) निर्णय दिला की संविधानाच्या अनुच्छेद ३११ च्या तरतुदींना आकर्षित करण्यासाठी अनिवार्य सेवानिवृत्तीद्वारे सेवा समाप्त करणे हे काढून टाकणे किंवा बडतर्फ करणे आहे की नाही हे तपासण्यासाठी दोन चाचण्या लागू कराव्या लागतील. पहिली म्हणजे ही कारवाई शिक्षेच्या स्वरूपात आहे की नाही आणि हे पाहण्यासाठी न्यायालयाने अधिकाऱ्यावर आरोप किंवा दोषारोप लावणे हा अधिकार वापरण्याची अट आवश्यक असल्याचे म्हटले आहे; दुसरे म्हणजे सक्तीच्या सेवानिवृत्तीमुळे अधिकारी त्याला आधीच मिळालेला लाभ बडतर्फ किंवा काढून टाकल्याने गमावत आहे काय. त्या प्रकरणात, प्रत्यक्षात त्या अधिकाऱ्याविरुद्ध आरोपपत्र तयार

करण्यात आले आणि चौकशी करण्यात आली परंतु शेवटी सक्तीच्या निवृत्तीचा आदेश चौकशीच्या निकालावर आधारित नव्हता. न्यायालयाने निदर्शनास आणून दिले की, चौकशी ही केवळ सरकारला त्याच्या सेवांचे वितरण करणे सार्वजनिक हिताचे आहे की नाही हे ठरवण्यात मदत करण्यासाठी होते जेणेकरून आरोपपत्रात केलेल्या आरोपाला सत्तेच्या वापराची अट बनवली जाऊ नये.

या चाचण्या दोशी प्रकरण ([३]) मध्ये लागू करण्यात आल्या होत्या आणि असे म्हटले गेले होते की सौराष्ट्र नागरी सेवा नियमांच्या नियम १६५ अ अंतर्गत अनिवार्य सेवानिवृत्तीच्या तरतुदी ज्या अंतर्गत सेवानिवृत्तीचा आदेश देण्यात आला होता, ते अनुच्छेद ११(२) चे उल्लंघन करणारे नव्हते.

"हे निदर्शनास आणून देण्यात आले की " गैरवर्तणूक आणि अकार्यक्षमता ही कारणे आहेत ज्या कारणासाठी बरखास्ती किंवा काढून टाकणे किंवा सेवानिवृत्तीचा आदेश दिला आहे, सेवानिवृत्तीच्या बाबतीत ते केवळ पार्श्वभूमी तयार करतात आणि चौकशी केली असेल आणि चौकशी करण्याचे कोणतेही अधिकार नसेल तर - केवळ अधिकाऱ्यांच्या समाधानासाठी बडतर्फ किंवा काढून टाकण्याच्या बाबतीत कारवाई करायची आहे म्हणून चौकशीचा आधार बनवतात. परंतु असे आदेश औपचारिक आणि नैसर्गिक न्यायाचे नियम आणि अनुच्छेद ३११(२) ची पूर्तता करणारे असणे आवश्यक आहे.

आमच्यासमोर असलेल्या प्रकरणात राजप्रमुखांचा आदेश गैरवर्तन किंवा अकार्यदक्षता कोणत्याही आरोपाखाली दिला जाणे अभिप्रेत नाही. त्यात फक्त एवढेच म्हटले आहे की,सक्तीची सेवानिवृत्ती "प्रशासकीय कारणांसाठी" आहे. "अपीलकर्त्याच्या स्वतःच्या आग्रहास्तव कारणे पुरविण्याचा निर्णय घेतल्यावरच त्याला काही शुल्क आरोप कळविण्यात आले.दास गुप्ता जे.त्यामुळे

सेवानिवृत्तीच्या आदेशात त्या अधिकाऱ्याविरुद्ध कोणतीही माहिती किंवा आरोप आहेत असे म्हणण्यास कोणताही आधार नाही. नियम २७८अन्वये कोणतीही कारवाई करावी की नाही या निष्कर्षाप्रत येताना सरकारकडे गैरवर्तणूक किंवा अकार्यक्षमतेचा विचार केला गेला आहे हे तथ्य अधिका-याविरुद्ध कोणत्याही आरोप किंवा आरोपाचे प्रमाण नाही.

दुसरी चाचणी, म्हणजे, अधिकाऱ्याने मिळवलेला लाभ गमावला आहे की नाही हे लागू करताना, आपल्याला आढळते की अधिकाऱ्याला पूर्ण निवृत्तिवेतन देण्यात आले आहे. त्याने मिळवलेला लाभ गमावला आहे याबद्दल कोणताही प्रश्न नाही. हे निदर्शनास आणून दिले जाऊ शकते की नियम २७८ मध्ये निवृत्तिवेतनावर निवृत्तीची तरतूद आहे. जर नियमांनुसार निवृत्ती वेतनाशिवाय सेवानिवृत्तीसाठी तरतूद केली असती तर निवृत्ती शिक्षेच्या मार्गाने आहे असे मानण्याचे काही कारण असू शकते. तथापि, निवृत्ती केवळ नियमांनुसार निवृत्तिवेतनावर असू शकते-सध्याच्या प्रकरणात अधिकाऱ्याला पूर्ण निवृत्तिवेतन देण्यात आले आहे-निवृत्तीचा आदेश स्पष्टपणे शिक्षेद्वारे नाही. दोशीच्या प्रकरणात ([1]) पृष्ठ ५७९ वर एक निरीक्षण आहे जे प्रथमदर्शनी असे सुचवते की या न्यायालयाच्या मते सक्तीची सेवानिवृत्ती ही बरखास्ती किंवा काढून टाकण्यासाठी नसून केवळ सक्तीची सेवानिवृत्तीसाठी वय निश्चित करणाऱ्या नियमानुसारच होऊ शकते.

दोशीच्या खटल्यात ([1]) न्यायालयाने असे म्हटले होते असे आम्हाला वाटत नाही.दोशी प्रकरण (१) मध्ये खरे तर वयाच्या ५५ व्या वर्षी सक्तीच्या निवृत्तीचे वय निश्चित करणारा एक नियम होता आणि त्याव्यतिरिक्त अधिकाऱ्याने ५० किंवा २५ वर्षे सेवा पूर्ण केल्यानंतर अनिवार्य सेवानिवृत्तीसाठी आणखी एक नियम होता. त्या पार्श्वभूमीवर न्यायालयाने वरील निरीक्षण केले.(१) दलीप सिंग यांना कोणत्याही वयात, कितीही सेवा कालावधी असो, सक्तीच्या निवृत्तीची तरतूद

असलेल्या नियमाला सामोरे जाण्याची आवश्यकता नव्हती. आम्ही ज्या नियमाखाली निवृत्तीचा विचार करत आहोत, ती अनुच्छेद ३११ च्या अर्थानुसार बरखास्ती किंवा काढून टाकणे मानली गेली पाहिजे, असे कायद्यात नमूद केले आहे, असे वर नमूद केलेल्या दोशी प्रकरणातील पंजाबमधील निरीक्षणांचे वाचन करणे योग्य ठरणार नाही.

त्यामुळे राज्यघटनेच्या कलम ३११ मधील तरतुदींना आकर्षित करण्यासाठी अपीलकर्त्याच्या विरोधात सक्तीच्या निवृत्तीचा आदेश सेवेतून काढून टाकण्यात आलेला नाही आणि हा दावा फेटाळणे योग्यच होते, असे मानण्यात उच्च न्यायालय योग्य होते असे आमचे मत आहे.त्यानुसार खर्चासह याचिका फेटाळली जात आहे.

याचिका फेटाळण्यात आली.

***

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याची कारणाकरता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

*****